

4. VZDĚLÁVÁNÍ CIZINCŮ

Cizinci mají v České republice v oblasti základního, středního, vyššího odborného a vysokoškolského vzdělávání stejná práva a povinnosti jako občané České republiky (pokud není zákonem stanoveno jinak). Cizincům náleží právo na vzdělání podle Listiny základních práv a svobod. K předškolnímu, základnímu uměleckému a jazykovému vzdělávání mají za stejných podmínek jako občané České republiky a států Evropské unie přístup osoby, pokud mají na území České republiky právo pobytu na dobu delší než 90 dnů, případně pokud jsou osobami oprávněnými pobývat na území České republiky za účelem výzkumu, pokud jsou azylanty, osobami požívajícími doplňkové ochrany, žadateli o udělení mezinárodní ochrany nebo osobami požívajícími dočasné ochrany.

K právním předpisům Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), jimiž se řídí vzdělávání cizinců, patří:

- zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, § 20 Vzdělávání cizinců a osob pobývajících dlouhodobě v zahraničí;
- Pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k zajištění kurzů českého jazyka pro azylanty čj. 21 153/2000-35 (vydáno 4. 6. 2000, účinnost od 1. 7. 2000, uveřejněno ve Věstníku MŠMT ČR č. 7/2000);
- zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (vysokoškolský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Vzdělávání cizinců vychází z následujících principů:

- 1) Občané Evropské unie a jejich rodinní příslušníci mají přístup ke vzdělávání a školským službám za stejných podmínek jako občané České republiky.
- 2) Osoby, které nejsou státními občany České republiky, mají za stejných podmínek jako občané Evropské unie přístup:
 - k základnímu vzdělávání, včetně vzdělávání při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy, pokud oprávněně pobývají na území České republiky;
 - ke školnímu stravování a k zájmovému vzdělávání poskytovanému ve školském zařízení pro zájmové vzdělávání v pravidelné denní docházce, pokud jsou žáky základní školy, odpovídajícího ročníku střední školy nebo odpovídajícího ročníku konzervatoře;
 - ke střednímu vzdělávání a vyššímu odbornému vzdělávání, včetně vzdělávání při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy, pokud pobývají oprávněně na území České republiky;
 - k předškolnímu vzdělávání, základnímu uměleckému vzdělávání, jazykovému vzdělávání a ke školským službám podle školského zákona, pokud mají právo pobytu na území České republiky na dobu delší než 90 dnů, popřípadě pokud jsou osobami oprávněnými pobývat na území České republiky za účelem výzkumu, azylanty, osobami požívajícími doplňkové ochrany, žadateli o udělení mezinárodní ochrany nebo osobami požívajícími dočasné ochrany.
- 3) Osoby, které pobývají oprávněně na území České republiky, se stávají dětmi, žáky nebo studenty příslušné školy nebo školského zařízení, pokud řediteli školy nebo školského zařízení prokáží nejpozději při zahájení vzdělávání nebo poskytování školských služeb oprávněnost svého pobytu na území České republiky. Oprávněnost pobytu na území České republiky se prokazuje dokladem podle zvláštního právního předpisu.
- 4) Osobám, které získaly předchozí vzdělání ve škole mimo území České republiky, se při přijímacím řízení ke vzdělávání ve středních a vyšších odborných školách promíjí na žádost přijímací zkouška z českého jazyka, pokud je součástí přijímací zkoušky. Znalost českého jazyka, která je nezbytná pro vzdělávání v daném oboru vzdělání, škola u těchto osob ověří rozhovorem. Osoby, které se vzdělávaly alespoň 4 roky v přecházejících 8 letech před příslušnou zkouškou ve škole mimo území České republiky, mají právo na úpravu podmínek

a způsobu konání zkoušky ze zkušebního předmětu český jazyk a literatura u společné části maturitní zkoušky tak, aby byla zachována rovnost přístupu ke vzdělání. Ministerstvo stanoví prováděcím právním předpisem podrobnosti.

- 5) Pro žáky, kteří jsou dětmi osoby se státní příslušností jiného členského státu Evropské unie, a kteří na území České republiky, kde taková osoba vykonává nebo vykonávala pracovní činnost v základním pracovněprávním vztahu nebo samostatně výdělečnou činnost, nebo na území České republiky studuje, anebo získala právo pobytu na území České republiky z jiného důvodu, dlouhodobě pobývají a kteří plní povinnou školní docházku podle tohoto zákona, zajistí krajský úřad příslušný podle místa pobytu žáka ve spolupráci se zřizovatelem školy
 - bezplatnou přípravu k jejich začlenění do základního vzdělávání, zahrnující výuku českého jazyka přizpůsobenou potřebám těchto žáků;
 - podle možností ve spolupráci se zeměmi původu žáků podporu výuky mateřského jazyka a kultury země jeho původu, která bude koordinována s běžnou výukou v základní škole.
- 6) Krajský úřad vykonává bezplatnou přípravu k začlenění ostatních cizinců (neuvedených v bodě č. 5) do základního vzdělávání, zahrnující výuku českého jazyka přizpůsobenou potřebám těchto žáků.
- 7) Krajský úřad zajistí přípravu pedagogických pracovníků, kteří budou toto vzdělávání uskutečňovat.
- 8) Ministerstvo stanoví prováděcím právním předpisem formu, obsah a organizaci bezplatné přípravy k jejich začlenění do základního vzdělávání, zahrnující výuku českého jazyka přizpůsobenou potřebám těchto žáků.
- 9) Studium cizinců na veřejných vysokých školách se řídí zákonem č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů; cizinec studuje za stejných podmínek jako student ČR; v případě, že veřejná vysoká škola uskutečňuje studijní program v cizím jazyce, stanoví mu poplatek za studium v programech bakalářského, magisterského nebo doktorského studia.

Metodické poznámky k tabulkám

Údaje, pokud není uvedeno jinak, jsou za školy zřizované Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, obcemi, kraji, privátním sektorem a církevními zřizovateli, v případě středních a vyšších odborných škol i jinými ministerstvy (Ministerstvo obrany, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo spravedlnosti). Do jednotlivých druhů škol jsou započteny i údaje za školy určené pro děti/žáky/studenty se speciálními vzdělávacími potřebami. Od roku 2009/10 se v případě mateřských škol, základních škol, středních škol, konzervatoří a vyšších odborných škol nevykazují údaje o počtu dětí/žáků/studentů s přechodným pobytem.

V případě tabulek za vysoké školy se jedná o údaje za veřejné a soukromé vysoké školy (bez údajů za státní vysoké školy, tedy za školy zřizované Ministerstvem obrany a Ministerstvem vnitra). Údaje o studentech vysokých škol jsou ve fyzických osobách ke dni 31. 12., údaje za poprvé zapsané a absolventy jsou v počtu fyzických osob za kalendářní rok. Podkladové údaje se přebírají ze systému SIMS (sdružené informace z matrik studentů vysokých škol) a vzhledem k tomu, že vysoké školy dodávají do systému opravy i zpětně, není možné časové řady průběžně doplňovat, ale je nutné každoročně údaje přepočítat i za předchozí roky. Data se proto nemusí shodovat s údaji publikovanými v předchozích letech. Vzhledem k metodice výpočtu může být v tabulkách součet údajů za jednotlivé kategorie (např. formy studia, studijní programy, fakulty aj.) vyšší než údaj „celkem“. Je to dáno tím, že se jedná o fyzické osoby a jeden student (poprvé zapsaný, absolvent) může studovat (být zapsán, absolvovat) současně na více VŠ, fakultách, resp. ve více studijních programech či skupinách oborů. Do celkového součtu je však každý student (zapsaný, absolvent) započítán pouze jednou.

* * * * *

Mateřské školy

Podíl cizinců v mateřských školách činí 3,3 % všech dětí navštěvujících mateřskou školu. Většina cizinců v mateřských školách pochází z Ukrajiny (24,7 %), Vietnamu (23,4 %), Slovenska (17,2 %) a Ruska (6,6 %). V roce 2020/21 mateřské školy navštěvovalo 11 864 cizinců, což představuje v porovnání s předchozím rokem pokles o 0,7 % (tj. o 78 dětí).

Základní školy

V základních školách tvoří cizinci 2,9 % žáků základních škol. Nejčastěji se jedná o občany Ukrajiny (29,6 %), Slovenska (19,6 %), Vietnamu (19,4 %) a Ruska (6,0 %). V roce 2020/21 se v základních školách vzdělávalo celkem 28 380 cizinců, což je o 8 % více než v předchozím roce (tj. o 2 123 žáků).

Střední školy

Ve středních školách činí podíl vzdělávajících se cizinců celkem 2,3 %. Jedná se, stejně jako v případě mateřských a základních škol, především o občany Ukrajiny (30,7 %), Slovenska (19,2 %), Vietnamu (17,9 %) a Ruska (10,9 %). V roce 2020/21 se ve středních školách vzdělávalo 9 751 cizinců, což v porovnání s předchozím rokem představuje nárůst o téměř 3 % (tj. o 255 žáků).

Cizinci navštěvují zejména střední školy v hl. m. Praha (43,4 %), Jihomoravském kraji (9,1 %), Středočeském kraji (7,8 %), Plzeňském kraji (6,5 %) a Ústeckém kraji (5,6 %). Nejčastěji se vzdělávají v oborech gymnázií (30,2 %), dále ve skupinách oborů „Ekonomika a administrativa“ (11,3 %) a „Gastronomie, hotelnictví a turismus“ (10,9 %).

Konzervatoře

V konzervatořích se v roce 2020/21 vzdělávalo celkem 210 cizinců a jejich podíl na celkovém počtu žáků konzervatoří činí celkem 5,4 %. Nejčastěji se jedná o občany Slovenska (35,7 %), Ruska (20,0 %) a Ukrajiny (19,0 %).

Vyšší odborné školy

Ve vyšších odborných školách se v roce 2020/21 vzdělávalo celkem 737 studentů cizího státního občanství. Cizinci tvoří 4,0 % všech studentů vyšších odborných škol, nejčastěji se jedná o občany Slovenska (38,7 %), Ruska (22,5 %), Ukrajiny (21,3 %) a Kazachstánu (6,2 %). V porovnání s předchozím rokem vzrostl počet cizinců vzdělávajících se ve vyšších odborných školách o 0,7 % (tj. o 5 cizinců). Cizinci se vzdělávají především denní formou, v dálkové nebo kombinované formě vzdělávání je jich 37,8%.

Nejvíce cizinců se vzdělává ve vyšších odborných školách v hl. m. Praha (50,9 %), Plzeňském kraji (10,2 %), Jihomoravském kraji (7,9 %), Středočeském kraji (6,5 %) a Moravskoslezském kraji (4,3 %).

Nejčastěji se cizinci vzdělávají ve vyšších odborných školách ve skupinách akreditovaných vzdělávacích programů „Zdravotnictví“ (37,5 %), „Umění a užité umění“ (26,7 %), dále „Pedagogika, učitelství a sociální péče“ (6,9 %) a „Gastronomie, hotelnictví a turismus“ (6,6 %).

Vysoké školy

Vysoké školství je oblast vzdělávání, ve které studuje nejvíce cizinců. V současné době cizinci tvoří 16,7 % všech studentů veřejných a soukromých vysokých škol, v absolutních počtech jde o 50 121 cizinců (což v porovnání s předchozím rokem představuje nárůst o 3 770 studentů neboli o 8 %).

Počty studentů pochopitelně závisejí na počtu poprvé zapsaných ke studiu v jednotlivých letech. Cizinci tvoří 17,5 % všech poprvé zapsaných na vysoké školy (jedná se o 10 717 poprvé zapsaných).

Z celkového počtu absolventů veřejných a soukromých vysokých škol je 14,2 % cizinců (8 907 absolventů).

Nejvíce cizinců studujících na českých veřejných a soukromých školách studuje v Praze (50,7 %) a v Brně (28,7 %).

Nejčastěji se jedná o studenty ze Slovenska (42,8 %) a Ruska (15,0 %), dále Ukrajiny (8,1 %) a Kazachstánu (4,7 %). Studenti ze zemí Evropské unie tvoří 50,4 % všech cizinců studujících na českých vysokých školách.

Podle oborové klasifikace ISCED-F studují cizinci na veřejných a soukromých vysokých školách nejčastěji ve skupinách oborů „Obchod, administrativa a právo“ (20,8 %), „Zdravotní a sociální péče“ (17,3 %), „Informační a komunikační technologie“ (12,5 %), „Technika, výroba a stavebnictví“ (11,7 %) a „Společenské vědy, žurnalistika a informační vědy“ (10,8 %).